

Paragraf 5: Begrebet angst

*Angst ... er aldeles forskelligt
fra frygt og lignende ... der
refererer sig til noget bestemt*

Uskyldigheden er uvidenhed.

I uskyldigheden er mennesket ikke bestemt som ånd, men sjælelig bestemt i umiddelbar enhed med sin naturlighed.

Ånden er drømmende i mennesket.

Denne opfattelse er ganske i overensstemmelse med *Bibels*, der ved at nægte mennesket i uskyldigheden kendskab til forskellen mellem godt og ondt bryder staven over alle katolsk-fortjenstlige fantastier.

I denne tilstand er der fred og hvile; men der er på samme tid noget andet, hvilket ikke er ufred og strid; thi der er jo intet at stride med.

Hvad er det da? Intet.

Men hvilken virkning har intet?

Det føder angst.

Dette er uskyldighedens dybe hemmelighed, at den på samme tid er angst. Drømmende projekterer ånden sin egen virkelighed, men denne virkelighed er intet, men dette intet ser uskyldigheden bestandig udenfor sig.

Angst er en bestemmelse af den drømmende ånd, og hører som sådan hjemme i psykologien.

Vågen er forskellen mellem mig selv og mit andet sat, sovende er den suspenderet, drømmende er den et antydet intet.

Åndens virkelighed viser sig bestandig som en skikkelse, der frister dens mulighed, men er borte så snart den gri-

ber efter den, og er et intet, der kun kan ængste. Mere kan den ikke, så længe den kun viser sig.

Begrebet angst ser man næsten aldrig behandlet i psykologien, jeg må derfor gøre opmærksom på, at det er aldeles forskelligt fra frygt og lignende begreber, der refererer sig til noget bestemt, medens angst er frihedens virkelighed som mulighed for muligheden. Man vil derfor ikke finde angst hos dyret, netop fordi det i sin naturlighed ikke er bestemt som ånd.

Når vi vil betragte de dialektiske bestemmelser i angst, da viser det sig, at disse netop har den psykologiske tvetydighed.

Angst er en sympatetisk antipati og en antipatetisk sympati.

Man ser, tænker jeg, lettelig, at det er i en ganske anden forstand en psykologisk bestemmelse end hin *concupiscentia*. Sprogbrug bekræfter det fuldkomne, man siger: Den søde angst, den søde beængstelse, man siger: En underlig angst, en sky angst osv.

Den angst, der er sat i uskyldigheden, er da for det første ingen skyld, for det andet er den ingen besværende byrde, ingen lidelse, der ikke lod sig bringe i samklang med uskyldighedens salighed.

Når man vil iagttage børn, vil man finde denne angst bestemtere antydet som en søgen efter det eventyrlige, det uhyre, det gådefulde. At der gives børn, hos hvilke den ikke findes, beviser intet; thi dyret har den heller ikke, og jo mindre ånd jo mindre angst.

Denne angst hører barnet så væsentlig til, at han ikke vil undvære den; om den end ængster ham, fængsler den ham dog i sin søde ængstelse.

Hos alle de nationer, hos hvilke det barnlige er bevaret som åndens drømmen er denne angst; og jo dybere den er, jo dybere er nationen.

Det er kun en prosaisk dumhed, der mener, at det er en desorganisation. Angst har her samme betydning som tungsind på et langt senere punkt, hvor friheden, efter at have gennemløbet de ufuldkomne former af sin historie, i dybeste forstand skal komme til sig selv*).

*) Herom kan man efterse *Enten-Eller* (København 1843), især når man er opmærksom på, at første del er den tungsindighed, i sin angstfulde sympati og egoisme, der forklares i anden del.

Ligesom da angstens forhold til sin genstand, til noget, hvilket er intet (sprogbrug siger også prægnant: At ængstes for intet) er aldeles tvetydigt, således vil den overgang, der her kan gøres fra uskyldighed til skyld, netop være så dialektisk, at den viser, at forklaringen er, hvad den skal være, psykologisk.

Det kvalitative spring er udenfor al tvetydighed, men den, der gennem angst bliver skyldig, han er jo uskyldig; thi det var ikke ham selv, men angsten, en fremmed magt, der greb ham, en magt, han ikke elskede, men ængstedes for; – og dog er han jo skyldig, thi han sank i angsten, som han dog elskede idet han frygtede den.

Der gives i verden intet tvetydigere end dette, og derfor er denne den eneste psykologiske, medens den, for atter at gentage det, aldrig falder på at ville være forklaringen, der forklarer det kvalitative spring.

Enhver forestilling om, at forbuddet fristede ham, eller at forføreren bedrog ham, har kun for en overfladisk iagttagelse den tilstrækkelige tvetydighed, forvansker etikken, frembringer en kvantitativ bestemmen, og vil ved psykologiens hjælp gøre mennesket en kompliment på det etisks bekostning, hvilken kompliment enhver, der er etisk